परिशिष्ठ चौथे

पथ प्रकल्प

४

अध्यापक महाविद्यालयातील

विद्यार्थी-शिक्षकांचे पाठ नियोजनाच्या वेळचे विचार

श्री. गजानन कृष्णा ढोबळे
विषय : मराठी इयत्ता ९ वी
घटक : सेनापती बापट

विद्यार्थी शिक्षकाच्या प्रती करणारे विवेचन

१) आपला भारत देश स्वतंत्र होण्यासाठी अनेक देशभक्त, स्वातंत्र्य सैनिक यांनी स्वातंत्र्यासाठी झुंज दिली लढा दिला / (१)

२) या स्वातंत्र्य सैनिकांची नावे सांगा / (५)

३) हा प्रश्न विचारला त्याचे कारण असे आहे की, या देशामध्ये कोणकोणते स्वातंत्र्यवीर होऊन गेले याची विद्यार्थ्यांना कल्पना यावी / (१०)

४) त्याच बरोबर त्यांना या स्वातंत्र्य चळवळीचा, स्वातंत्र्य चळवळीबद्दल माहिती होण्यासाठी ही नावे त्यांच्याकडून काढून घेतली./ (९)

५) या स्वातंत्र्याच्या लढ्यामध्ये स्वातंत्र्य सैनिक कोण कोण होऊन गेले?/(५)

६) हा प्रश्न विचारण्याचे कारण माझा जो घटक सुरू करावयाचा आहे त्या घटकाप्रत विद्यार्थ्यांना नेण्यासाठी दुसरा प्रश्न विचारला आहे./ (१०)

७) त्याच बरोबर जर या घटकाचे उत्तर मला मिळाले नाही.विद्यार्थ्यां-कडून तर त्याला पोट प्रश्न म्हणून असे की / (३)

८) सेनापति, आपल्या स्वातंत्र्य भारतदेशामध्ये सेनापति, स्वातंत्र्य सैनिक आणि सेनापति कोण कोण होऊन गेले ? / (५)

९) हा प्रश्न विचारण्याचे कारण ही, विद्यार्थ्यांकडून "सेनापति" म्हटल्यावर "सेनापति बापट" हे उत्तर अपेक्षित आहे.

१०) म्हणून माझ्या घटकाला सांगड घालण्यासाठी सेनापति हा प्रश्न मी विचारला आहे. / (१०)

११) यातूनही विद्यार्थ्यांकडून जर "सेनापति बापट" हे उत्तर आले नाही तर मी स्वतः "सेनापति बापट" हा पाठ आपण अभ्यासणार आहोत असे विद्यार्थ्यांशी सांगेन. / (२)

१२)त्यानंतर या "सेनापति बापट" या गद्याचे लेखक पु.ल.देशपांडे, पुरुषोत्तम लक्ष्मण देशपांडे यांचा परिचय करून घेणार आहोत.

१३] कारण हा जो गद्य आहे किंवा पाठ आहे हा पाठ कुणी लिहीला? /[१०]

१४] या पाठाचे लेखक कोण ? म्हणून या लेखकांचा परिचय थोडक्यात करून देणार आहोत. / [१]

१५] यांनी "मस्ती उतारोठ" ही विनोदी लेखमाला तसेच "घटाटघाची पाक" वा-याबरची वरात" ही एकपात्री नाटके ही, नाटकांचे प्रयोग त्यांनी केले/[२]

१६] त्यांना इचलकरंजी येथे भरलेल्या ५० व्या मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष केले होते. / [२]

१७] त्याच बरोबर त्यांनी "नटसम्राट" हे अतिशय छान नाटक लिहिलेले आहे. / [२]

१८] लेखकाचा परिचय करून देण्यासाठी मागचा उद्देश म्हणजे लेखकाने जे साहित्य लिहीले आहे ते साहित्य विद्यार्थ्यांनी वाचावे./ [१०]

१९] आणि त्यातून त्यांचा जो सामाजिक परिवर्तन घडून येण्यासाठी हा लेखक परिचय करून दिलेला आहे. / [१०]

२०] याने सेनापति बापट, पांडुरंग महादेव बापट या थोर स्वांतत्र्य सैनिका-बर या थोर सैनिकाचा विविध अंगी स्वभाव चित्र रेखाटन या"सेनापति बापट" या कथेतून केलेला आहे. / [२]

२१] यांचा हा पाठ आपण आता अभ्यासणार आहोत. / [१]

२२] या नंतर मी आता " सेनापति बापट " या पाठाचे प्रकट वाचन करणार आहे. / [२]

२३] या प्रकट वाचन करण्याचा पाठ मागचा हेतू म्हणजे आदर्श वाचनामुळे विद्यार्थ्यांच्या ध्यानीत अधिक रहाते. / [१०]

२४] या साठी मी प्रकट वाचन करणार आहे. / [२]

२५] या नंतर या मजीवर मी प्रश्न विचारणार आहे. / [३]

२६] हा प्रश्न म्हणजे सेनापति बापट यांनी सत्याग्रहासाठी कोणकोणत्या मार्गांनी चळवळी केल्या ? / [६]

२७] हा प्रश्न मी संपूर्ण पाठावर आधारित असा प्रश्न मी विद्यार्थ्यांना विचारलेला आहे. / [१०]

मोहन यादव
मराठी

[illegible] [illegible] मी [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आणि [illegible] [illegible] [illegible] / (८) या [illegible] आणि [illegible] [illegible] [illegible] आहे की, [illegible] पाहिजे. / (११) आणि या [illegible] मी [illegible] [illegible] आधारित असे प्रश्न विचारीन. मी आपल्या महाराष्ट्राला संतांची भूमी असे का म्हटले आहे ? /(४) या [illegible] [illegible] उत्तर आहे की, महाराष्ट्रात अनेक संत होऊन गेले त्यामुळे आपल्या महाराष्ट्राला संतांची भूमी असे म्हटले आहे./ (५) [illegible] [illegible] मी [illegible] [illegible] प्रश्न विचारेन की, आपल्या महाराष्ट्रात [illegible] संत होऊन गेले ?/ (४) [illegible] उत्तर [illegible] असे देतील की, संत ज्ञानेश्वर, संत तुकाराम, संत नामदेव, संत रामदास यांच्यासारखे संत होऊन गेले / (५) [illegible] मी [illegible] प्रश्न विचारीन की, आपल्या महाराष्ट्रात [illegible] संत कोण कोण होऊन गेले ?/ (४) [illegible] [illegible], [illegible] आणि [illegible] उत्तर [illegible] / (५) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] " संत मीरा " ही कविता अभ्यासणार आहोत / (१) या [illegible] मी [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आहे [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / (२) आणि त्यानंतर [illegible] संपूर्ण [illegible] वाचन होईल. / (३) [illegible] त्यांची [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]./ (११) आणि संपूर्ण वाचन झाल्यावर मी [illegible] कवितेवर आधारित

हेतु प्रश्न विचारतील. / (५) आणि त्यानुसार विद्यार्थ्यांना पुस्तके उघडायला सांगेल आणि मग कवितेचे विद्यार्थ्यांना [illegible] वाचना सांगून कवितेचे प्रकट वाचन करतील. / (६) मी त्यांचेही कवितेचे प्रकट वाचन करणार आहे त्यांची विचारांची [illegible] देणार आहेत / (७) आणि मी हेतु प्रश्न विचारणार आहे तो [illegible] देण्यामुळे त्यांचे उत्तर [illegible] आले आहे. आणि हे [illegible] नंतर त्या हेतु प्रश्नाचे उत्तर देतील. / (९) मुद्दे हे कवितेचे प्रकट वाचन झाल्यानंतर मी फळ्यावर प्रश्न लिहीलेला आहे. / (८) तो मी क्रमशः विद्यार्थ्यांना वाचायला सांगेन. / (१०) आणि त्यानुसार मी त्यांना प्रश्न विचारीन. असे ४० विद्यार्थ्यांकडून उत्तर काढून घेतल्या नंतर फळ्यावर मी हेतु प्रश्न आहे तो पुसून / (१०) हेतु प्रश्न [illegible] वर [illegible] [illegible] विचार [illegible] आहे तर हेतु प्रश्न आणि त्याचे उत्तर मिळाल्यानंतर मी पुसून टाकीन. / (८) आणि त्यानुसार कवितेचे अवघड प्रश्नोत्तर अवघड स्पष्टीकरण म्हणजे आवश्यक असेल तेथे मी स्पष्टीकरण आणि विद्यार्थ्यांकडून कवितेवर आधारित प्रश्न विचारून वर कवितेचे पूर्ण स्पष्टीकरण होईल. / (१०)

[illegible] [illegible] अवघड [illegible] केली आहे १ / (३) [illegible] [illegible] अवघड [illegible] केली आहे असे [illegible] आहे, असे उत्तर विद्यार्थ्यांकडून घेईन. / (९) मानी [illegible] [illegible] आणि [illegible] [illegible] मानी, [illegible] आणि [illegible] [illegible] [illegible] वर [illegible] मी विद्यार्थ्यांना असे स्पष्टीकरण सांगीन की, मानी [illegible] [illegible] आहे आणि [illegible] [illegible] मानी आहे. / (९) आणि [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आणि मी [illegible] असे [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. / (९) असे [illegible] [illegible] आहे / (९).

[illegible] [illegible] [illegible] [illegible] असे [illegible] [illegible] मी

काही [illegible] आहे / (१) आणि [illegible] [illegible] [illegible] नाही [illegible] [illegible] [illegible]. / (१) आणि [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आहे. की, [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]/ (१) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / (१) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आहे. / (१) आणि [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आपला [illegible] [illegible] नाही/ (१) [illegible] [illegible] [illegible] आपला [illegible] [illegible] नाही / (१) हे [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] / (१) म्हणजे [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आहे हे [illegible] [illegible] [illegible] आहे. [illegible] [illegible] स्पष्ट [illegible] आहे. / (१)

[illegible] तो [illegible], [illegible] तो [illegible] [illegible], [illegible], [illegible] [illegible] भिन्न [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] अर्थ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]. /(५) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] अर्थ [illegible] आहे की, [illegible]/ (६) [illegible] [illegible] [illegible] / (६) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आहे की, [illegible] [illegible]/ (६) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आणि [illegible] [illegible] [illegible] आहे / (१) [illegible] [illegible] आणि [illegible] [illegible] भिन्न [illegible] आहे ; / (१) म्हणजे [illegible] [illegible] नाही हे स्पष्ट [illegible] आहे. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आहे / (१) [illegible] [illegible] [illegible] आहे / (१) आणि [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ; [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] आहे / (१) म्हणजे [illegible] [illegible] [illegible] आणि [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] नाही / (१)

[illegible] हे [illegible], [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] आणि [illegible] [illegible] [illegible] ; [illegible] [illegible] [illegible] आहे [illegible] [illegible] [illegible] आहे / (१) [illegible] आणि [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] नाही [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] नाही / (१)

या दोन्हीत कुठेही फरक नाही / (१) यानंतर विद्यार्थ्यांना कवितेचा या रसग्रहणाचा अर्थ विचारेन./ (१०) आणि त्यांच्याकडून ओळीत उत्तर आले की, [illegible] म्हणतात / (६) [illegible] आणि तो [illegible] म्हणतो/ (१) कवितेचा [illegible] कवितेचे अत्यंत महत्त्व आहे. / (१)

या अंशामध्ये कलावतीने वेगवेगळे विचार मांडलेले आहेत [illegible] आणि [illegible] आहेत / (१) [illegible] आहे / (१) या गोष्टीमध्ये कुठेही [illegible] नाही हे [illegible] आहे / (१) असा प्रकारे [illegible] आणि [illegible] ही दोन्ही भिन्न असून ते दोन्ही एकच आहे यावरून कलावतीने हे विचार मांडले ते [illegible] या अंशावरून [illegible] यानंतर मी [illegible] कुठे [illegible] आहे / (१०) [illegible] आणि [illegible] हे [illegible] आहेत हे पटवून देण्यासाठी कलावतीने या अंशात [illegible] विचार मांडलेले आहेत / (६) [illegible] आणि [illegible] दोन ? या कल्पनेचा विस्तार तुमच्या शब्दात करा / (६) आणि या कल्पनेचा विस्तार तुमच्या दृष्टीकोनातून करा / (६) या [illegible] / (७) आणि माझ्या [illegible] विद्यार्थी म्हणतील व [illegible] / (१)

१) [illegible] - ६७.

परिशिष्ठ पांचवे

मूल्यमापनाची साधने

१] पाठ नियोजनाची स्वयंमूल्यमापन श्रेणी

२] अध्यापक प्रक्रिया परिणामकारकतेची श्रेणी

३] एकत्रित विचार प्रवाह दर्शक तक्ता

४] एकत्रित आंतर विचार प्रक्रिया विश्लेषण साचा.

पाठ नियोजनाची स्वयं मूल्यमापन श्रेणी

विषय — उपघटक

अ. क्र.	निकष	पूर्ण अभाव किंवा अत्यल्प प्रमाण	काही प्रमाणात किंवा साधारण	बऱ्याच प्रमाणात	खूप प्रमाणात बहुतांशी	परिपूर्ण	एकूण
१)	पाठ टाचणातील सर्व प्राथमिक माहिती अचूक व्यवस्थित लिहिली आहे						
२)	पाठ टाचणामध्ये सर्व अपेक्षित पूर्व ज्ञानाची नोंद केलेली आहे						
३)	प्रारंभाद्वारे पूर्वज्ञानाशी सक्षमता साधलेली आहे						
४)	प्रारंभ हा विद्यार्थ्यांची बौद्धिक तयारी करणारा आहे						
५)	प्रारंभ विद्यार्थ्यांत प्रेरणा / जिज्ञासा निर्माण करु शकणारा आहे						
६)	प्रारंभ घटकाला अनुरूप आहे						
७)	प्रारंभाद्वारे विद्यार्थ्यांची मानसिक / भावनिक तयारी झाली आहे						
८)	प्रारंभ अपेक्षित परिणाम साध्य करण्यास पुरेसा आहे						
९)	हेतुकथनाने प्रारंभाशी सांगड घातली आहे						
१०)	हेतुची मांडणी सुस्पष्ट / निश्चित केलेली आहे						
११)	हेतु आटोपशीर व थोडक्यात मांडण्यात आलेला आहे						
१२)	पाठ्यवस्तूमध्ये घटकाच्या पृथक्करणानंतरचे उपमुद्दे व्यवस्थित लिहिले आहेत						
१३)	विषय प्रतिपादनाच्या दृष्टीने पाठ्यवस्तूचे आवश्यक वर्णन मुद्दे वजा लिहिले आहे						
१४)	पाठ्यवस्तूमध्ये घटकाच्या दृष्टीने सर्व आवश्यक मुद्द्यांचा समावेश करण्यात आला आहे						
१५)	पाठ्यवस्तूमध्ये सर्व मुद्द्यांचे तार्किक / मानसिकरीत्या संघटन केलेले आहे						
१६)	उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणात अध्ययनार्थीचा उल्लेख करुन एका विधानात एकच कल्पना मांडलेली आहे						
१७)	ज्ञान, आकलन, उपयोजन कौशल्य, अभिरुची व अभिवृत्ती या वर्गाध्यापन उद्दिष्टांची नोंद क्रमाने केली आहे						
१८)	लिहिलेली स्पष्टीकरणे वर्तन बदल निरीक्षणक्षम मापनक्षम व विद्यार्थी वर्तनाच्या परिभाषेत मांडलेली आहेत						
१९)	स्पष्टीकरणे लिहिताना आवश्यक तेथे परिस्थितीची नोंद केलेली आहे						
२०)	उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे ठरविलेल्या पाठ्यांशाशी संबंधित पुरेशी आहेत						
२१)	वर्गाध्यापन उद्दिष्टे व स्पष्टीकरणे यांची विषयाच्या उद्दिष्टाशी योग्य सांगड घातली आहे						
२२)	नियोजित अध्ययन अनुभवाशी सुसंगत असा (अध्ययन अनुभवाच्या क्रमानुसार) शैक्षणिक साधनांची निवड व नोंद आधार प्रणाली या स्तंभात केलेली आहे						

पाठ नियोजनाची स्वयं मूल्यमापन श्रेणी

विषय .... **उपाध्यक्ष** ....

क्र. क्रं.	निकष	पूर्णअभाव किंवा अत्यल्प प्रमाण	काही प्रमाणात किंवा साधारण	बऱ्याच प्रमाणात	खूप प्रमाणात बहुतांशी	परिपूर्ण	[illegible]
२३)	पाठ टाचण लिहिताना आधार प्रणालीची अध्ययन अनुभवाशी सांगड घातली आहे.						
२४)	विषय विस्तारात दिलेल्या शैक्षणिक अनुभूती मध्ये विविधता आहे.						
२५)	शिक्षक कृतीमध्ये योग्य रचने सह सर्व प्रश्नांची नोंद केली आहे.						
२६)	शिक्षक कृतीमध्ये स्पष्टीकरण व उदाहरण या कोठऱ्याचा योग्य तेथे उल्लेख केलेला आहे.						
२७)	अध्ययन अनुभवाची फलक लेखनाशी क्रमबद्ध सांगड घातलेली आहे.						
२८)	अध्ययन अनुभूतीमध्ये, विद्यार्थी कृती ही सर्वत्र कृतीदर्शक क्रियापदाच्या स्वरूपात लिहिलेली आहे.						
२९)	अध्ययन अनुभूतीमधील शिक्षक कृती व विद्यार्थी कृती ही परस्पर निगडीत आहे.						
३०)	समारोपात आढावा / उपयोजन इत्यादी कृतींची नोंद केलेली आहे.						
३१)	मूल्यमापन साधनाची शेवटच्या स्तंभात नोंद केलेली आहे.						
३२)	मूल्यमापन साधने वर्ग व घटकानुसार योग्य आहेत.						
३३)	मूल्यमापन साधनांच्या बाबतीत विविधता आणली आहे.						
३४)	मूल्यमापन साधने अध्ययन अनुभव व उद्दिष्टांशी संबंधित आहेत.						
३५)	मूल्यमापन साधनात घटक, वर्ग व वेळ यांचा विचार करून स्वाध्यायाची नोंद केलेली आहे.						
३६)	पाठयांश, उद्दिष्टे, आधारप्रणाली, अध्ययन अनुभूती व मूल्यमापन या सर्वांची एकत्रित सांगड घालण्यात आलेली आहे.						
३७)	फलकलेखनातील प्राथमिक माहिती व्यवस्थित लिहिली आहे.						
३८)	फलकलेखनात घटकातील सर्व गोष्टींचा समावेश केलेला आहे.						
३९)	फलकलेखन पध्दतशीर, योग्यात व सुनियोजित आहे.						
४०)	पाठ टाचण स्वच्छ नीटनेटके व टप्पटीपीनं लिहिलेले आहे.						

अध्यापक प्रक्रिया परिणामकारकतेची मूल्यमापन श्रेणी

—विकसनक—

डॉ. अनिल गो. माळवणकर, प्राचार्य, पी. व्ही. डी. टी कॉलेज ऑफ एज्युकेशन फॉर विमेन, मुंबई-४०० ०२०, डॉ. अनंत न. जोशी शिक्षणशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर—४१६ ००४

महाविद्यालयाचे नाव : प्रशाला—विद्यालय : पाठाची तारीख : इयत्ता :

विद्यार्थी—शिक्षकाचे नाव : व वार विषय :

पाठनियोजनाचे पूर्वपृथक्करण—

अ) विषय वस्तूचे संघटन : तार्किक—मानसशास्त्रीय

ब) आकृतीबंध : व्याख्यान-प्रश्नोत्तरे-चर्चात्मक-प्रात्यक्षिक- कृतियुक्त

क) मार्ग-उपाक्रम : निगमनात्मक, विगमनात्मक, पृथक्करण, संश्लेषण, मार्गदर्शित शोध, विवेचनात्मक.

पदनिश्चयनासाठी सूचना : १) श्रेणीच्या वापरापूर्वी हस्तपुस्तिकेचा वापर अनिवार्य.

२) पदनिश्चयनाचे स्पष्टीकरण-१) नगण्य, २) निकृष्ट, ३) स्वीकारार्ह, ४) उत्कृष्ट, ५) अत्युत्कृष्ट.

वर्तन उपघटक १	शिक्षकाचे वर्तन २	अत्यंत उचित प्रकारे ३	उचित प्रकारे ४	अभावित पणे ५	अनुचित प्रकारे ६	आवश्यक पण अनुपस्थित ७	विद्यार्थ्यांचे वर्तन ८	पूर्ण अभाव ९	चतुर्थका- पर्यंत १०	चतुर्थका- पेक्षा अधिक ११	पदनिश्चयन १२	अभिप्रायोजनात्मक शेरे १३
सज्जता—प्रेरणा प्रवर्तन अ. वर्गसज्जता	०वर्गनिरीक्षण. ०अडथळे-अवधान विभाजकाचे निराकरण. योग्य भौतिक भावनिक वातावरण निर्मिती.						शांत राहतात. तक्रार करीत नाहीत. लक्षपूर्वक निरीक्षण करतात.				५ ४ ३ २ १	
ब) प्रेरणा	कथन. पूर्वज्ञानाची चाचणी. प्रेरणादायी प्रश्न. औत्सुक्यनिर्मिती विचारांना अनपेक्षित कलाटणी किंवा धक्का.						श्रवण करतात. पूर्वज्ञानाच्या आधारे प्रतिसाद देतात. औत्सुक्यपूर्णप्रतिसाद देतात. उत्सुक, जिज्ञासू वाटतात. उद्दीपित झालेले दिसतात.				५ ४ ३ २ १	
ध्येय-हेतू विधान ब) उद्दिष्टांची स्पष्टता	दुवा विधाने. घटकाच्या 'काय' या पैलूचे स्पष्टीकरण. घटकाच्या 'का' या पैलूचे स्पष्टीकरण.						लक्षपूर्वक ऐकतात. प्रतिसादाद्वारे अंतिम वर्तनाबाबत जागरूकता दर्शवितात. निरीक्षण करून नोंद करतात-				५ ४ ३ २ १	
ड) उद्दिष्टांची जाणीव जागृती	अंतिम वर्तनाबद्दलची जाणीव जागृती. फळ्यावर शीर्षक लेखन.											

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
संबेगनिर्मिती	पूर्ण आशयाचे अनावरण वर्गाची आशयाशी मूक आंतरक्रिया. दृक्‌श्राव्य साक्षरतेची प्रस्तावना.						ऐकतात-निरीक्षण करतात. कथन करतात-वाचतात किंवा हेतुपूर्वक मूक निरीक्षण करतात. सम्यक् परिस्थितीनुसारप्रतिसाद देतात.				५ ४ ३ २ १	
स्पष्टीकरण अ) वाक्‌पद्धती	बोलण्यातील अस्खलितपणा. योग्यशब्दांचा वापर. बोलण्यातील सुस्पष्टता.						गोंधळल्यासारखे वाटत नाही. लक्षपूर्वक ऐकतात. आक्षेप किंवा शंका प्रदर्शित करीत नाहीत.				५ ४ ३ २ १	
ब) आशय आणि तर्कशुद्धता	विचारातील सातत्य. उदाहरण-नियम-उदाहरण पद्धतीचा उपयोग. स्पष्टीकरण दुव्यांचा वापर. योजनाबद्ध पुनरावृत्ती											
प्रश्न पद्धती अ) प्रसारण आणि बोधवतेपणा	पार्श्वभूमीची निर्मिती. संपूर्ण वर्गाला संबोधून प्रश्नांचे वितरण प्रश्नार्थक उच्चार. विचार करण्यासाठी पुरेशा अवधीची योजना पुनरावृत्ती टाळण्याचा प्रयत्न. प्रश्नांचे समान वितरण.						प्रतिसादास तयार असतात. प्रश्नांकडे पूर्ण अवधान देतात. प्रतिसादसाठी परवानगी मागतात. प्रश्नाविषयी स्पष्टीकरण मागत नाहीत. •प्रतिसादाचा अभाव दर्शवित नाहीत. प्रतिसादाची पुनरावृत्ती करीत नाहीत. अपेक्षित प्रतिसाद देतात. विविध विद्यार्थी प्रतिसाद देतात.				५ ४ ३ २ १	
ब) संरचना	प्रश्नाची व्याकरणदृष्ट्या शुद्धता प्रश्नाची संक्षिप्तता. प्रश्नाची सुसंगताकिंवासमर्पकता प्रश्नाचा नेमकेपणा.											
प्रश्न प्रकार	निम्नस्तरीय प्रश्न. (ज्ञान आकलन) -मध्यस्तरीय प्रश्न. (उपयोजन,पृथक्करण) •उच्चस्तरीय प्रश्न. (संश्लेषण,मूल्यमापन)						निम्नस्तरीय प्रतिसाद देतात. मध्यमस्तरीय प्रतिसाद देतात. •उच्चस्तरीय प्रतिसाद देतात. •पुढाकार घेतात.				५ ४ ३ २ १	

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
प्रतिक्रिया अ) होकारात्मक प्रतिक्रिया	विद्यार्थ्यांच्या प्रतिसादाकडे अवधान. सामूहिक प्रतिसाद न देण्या-विषयी सूचना प्रतिसाद स्वीकार. योग्य प्रतिसादाचे कौतुक किंवा प्रशंसा. अयोग्य प्रतिसादास आधारात्मक नकार. विद्यार्थ्यांच्या प्रतिसादाचा पुढील अध्यापनात उपयोग						दडपणाविरहीत वर्तन दर्शवितात. चुकांमुळे गोंधळत नाहीत. समाधानी दिसतात. नव्या कृतीचा-प्रतिसादाचा प्रयत्न करण्यास उत्सुक असतात. सामुदायिक प्रतिसाद देत नाहीत.				५ ४ ३ २ १	
शोधनात्मक प्रतिक्रिया	प्रतिसाद देण्यासाठी आग्रह. अधिक माहितीची विचारणा. सूचकांचा वापर. पुनर्निर्देशन व पुनःकेंद्रीकरण.						प्रतिसादाचा प्रयत्न करतात. अधिक माहिती देतात. योग्य प्रतिसाद देतात. अन्य विद्यार्थी प्रतिसाद देतात. इतर विद्यार्थ्यांनी दिलेला प्रतिसाद समांतर परिस्थितीशी जोडतात.				५ ४ ३ २ १	
साधनांचा वापर अ) साधनांची निवड	नेमक्या साधनांचा वापर. (आकार, प्रमाण, नीटसपणा वर्गाचा स्तर). एकाच संदेशासाठी बहुवाहिन्यांचा वापर. निवडीमध्ये अध्ययन अनुभवांच्या उतरंडीचा वापर.						हुकूमशाह्यतेबद्दल तक्रार करीत नाहीत. उद्दीपित झालेले दिसतात. शांतपणे निरीक्षण करतात. सहभागी होण्यास उत्सुक असतात. अधिक किंवा समांतर माहिती देतात.				५ ४ ३ २ १	
ब) वापरण्याची हातोटी	हुकूमशाह्यतेबद्दलची खात्री. पुनर्रचना व बदल याची अनावश्यकता. कल्पना विस्तारासाठी वापर. कल्पना विकसित करण्यासाठी वापर. वर्गनियंत्रणास बाधा न आणता केलेला वापर. योग्यवेळी वापर. वापरताना सर्व वर्गावर अवधान						नवीन कल्पना स्वयंस्फूर्तीने मांडतात.					

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
चेतक विविधता अ) अध्यापक वर्तनातील बदल	०हालचाल. ०हातवारे व हावभाव वाक्‌शैलीतील बदल.						शिक्षकांकडे–त्यांच्या कृतीकडे लक्षपूर्वक अवधान देतात. औत्सुक्याने प्रतिसाद देतात. बदलत्या संवेदनलक्ष्यावर लक्ष केंद्रित करतात. सक्रीय सहभागी होतात. (शाब्दिक–शारीरिक).				५ ४ ३ २ १	
ब) आंतरक्रि-येतील	संवेदन लक्ष्यातील बदल. विद्यार्थ्यांचा सहभाग वाढीचा प्रयत्न. (शारीरिक व शाब्दिक)											
समारोप अ) पूर्व-अंतिम वर्तनातील सांगड	आढावा. उद्दिष्टानुसारी ढोबळ प्रश्नाद्वारे आढावा.						लक्षपूर्वक ऐकतात. आढावा घेतात उद्दिष्टांवर आधारित ढोबळ प्रश्नांची उत्तरे देतात.				५ ४ ३ २ १	
ब) समष्टि समारोप	समान परिस्थितीशी संबंध भविष्यकालीन अध्ययनाशी संबंध ०वेगवेगळ्या दृष्टीकोनातून सिंहावलोकन						०समांतर परिस्थितीशी जोडतात ०भविष्यकालीन परिस्थितीशी जोडतात. ०शिक्षकांच्या मदतीने सिंहावलो-कन करतात.					
मूल्यमापन अ) आकारिक	प्रत्येक मुद्याच्या शेवटी सर्वसा-धारण मिळवलेले प्रत्याभरण. ०प्रत्येक मुद्याच्या शेवटी नेमके मिळवलेले प्रत्याभरण. प्रत्याभरणानंतर वर्तनातील आवश्यक बदल.						सर्वसाधारण प्रत्याभरण देतात. बरोबर किंवा चुकीच्या प्रति-सादाच्या स्वरुपात नेमके प्रत्या-भरण देतात. स्पष्टीकरणावर आधारलेल्या प्रश्नांना प्रतिसाद देतात.				५ ४ ३ २ १	
ब) साकारिक	मूल्यमापन चाचणीची कृती. सर्व उद्दिष्टांच्या संदर्भात मिळ-वलेले प्रत्याभरण. स्वाध्याय–गृहपाठ.						गृहपाठ-स्वाध्याय लिहून देतात. प्रतिसाद देण्यास उत्सुक व उत्साही असतात.					
फलक लेखन अ) साधन म्हणून वापर	नवीन शब्द-मुद्दे विद्यार्थ्यांच्या प्रतिसादांच्या फलकावर नोंदी सुबक आकृत्या–आराखडे यांचे रेखाटन						चुका काढत नाहीत. वृथ्यतेबद्दल तक्रार करीत नाहीत हस्ताक्षराची टिंगल करीत नाहीत. शंका विचारत नाहीत. सर्व फलक लेखन उतरवून घेतात					

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
ब) हस्ताक्षर	सुस्पष्ट लेखन. लेखनातील अक्षरांचा योग्य आकार व ओळीतील योग्य अंतर. अक्षरातील समांतरता. फळ्याच्या पायाशी समांतर पद्धतीचे लेखन.										५ ४ ३ २ १	
क) मांडणी	संकेतानुसार माहितीचे लेखन. आवश्यकतेनुसार फलकाचे विभाजन. रंगीत खडूंचा वापर व अधोरेखन. अचूक लेखन.											
ड) विषय-वस्तूचे सादरीकरण	लेखनातील सातत्य. थोडक्यात, मुद्देसूद लेखन पद्धतशीर लेखन. विद्यार्थ्यांना आवश्यक माहितीची नोंद. विद्यार्थ्यांना नोंद करण्यासाठी दिलेला पुरेसा वेळ.											
वर्ग व्यवस्थापन अ) निरीक्षणात्मक	अवधानी व अनवधानी वर्तनाची नोंद. शाब्दिक व अशाब्दिक सूचकांचा उपयोग. पर्यवेक्षण						शिस्तबाह्य वर्तन थांबवतात. अवधानपूर्ण वर्तन दाखवतात. सुव्यवस्थित वर्तन दाखवतात. शिस्तबद्ध वर्तन दाखवतात.				५ ४ ३ २ १	
ब) कृतियुक्त	कडक कृतिशिवाय अध्यापनाची प्रगती. लक्ष नसणाऱ्या विद्यार्थ्यांना प्रश्न. अवधान देणाऱ्या वर्तनाचे प्रबलन. सूचना-आज्ञा यांचा उपयोग.											

१	२	३	४	५	६	७	८	९	१०	११	१२	१३
अध्यापकाचे आंतरक्रिया-शील व्यक्तीमत्व अ) वर्गाशी सुसंवाद ब) अध्यापकाच्या व्यक्तीमत्वाची गुण वैशिष्ट्ये	सर्व विद्यार्थ्यांकडे समान लक्ष. ० व्यक्तिगत भेद-फरकाची जाण. विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्वाचा आदर. विद्यार्थी पातळीची दखल •परिस्थिती हाताळण्यातील प्रसंगावधानीपणा.— स्वच्छता, टापटीप व नीटनेटकेपणा अवधानविकर्षक सवयींचा अभाव उत्साही व आत्मविश्वासपूर्ण व्यक्तिमत्व.						सहकार्याने व अवलंबीने वागतात. गरजेनुसार मदत मागतात. शिक्षकाबद्दल आदर दर्शवितात. उत्साही व आत्मविश्वासू वाटतात.				५ ४ ३ २ १	
प्रभुत्व अ) पाठनियोजनावरील प्रभुत्व ब) आशयावरील प्रभुत्व	नियोजनबद्ध वर्तनाचे प्रदर्शन. परिस्थितीनुसार आवश्यक तेथे नियोजित वर्तनातील बदल. पूर्ण तयारीसह अध्यापन आवश्यक, पुरेशी व अचूक माहितीचा अध्यापनात समावेश. अधिक माहितीचा समावेश. चुकीच्या उत्तरांचा अस्वीकार. चुकीच्या उत्तरांची दुरुस्ती. संदर्भ टिप्पणीशिवाय अध्यापन. ०इतर विषयांशी व जीवनानुभवाशी सहसंबंध. ०नवनिर्मीतीचे दर्शन.						गोंधळलेले नसतात. निरुत्साही-निर्बंधित वर्तनाचा अभाव. संपूर्ण पाठभर मार्गदर्शित सक्रीय •सहभागी होतात. चुका काढत नाहीत. शंका, नवीन-वेगळे प्रश्न विचारतात. स्वेच्छेने पुढाकार घेतात.				५ ४ ३ २ १ ५ ४ ३ २ १	

वर्णनात्मक वस्तुनिष्ठ मूल्यमापनाचे एकूण गुण (९० पैकी)... ... ...
अध्यापनपूर्व वर्तन, शिकवलेल्या विषयवस्तूचे प्रमाण, वर्गवातावरण, विद्यार्थ्यांवरील प्रभाव व पाठपूर्व विश्लेषणाविषयक सर्वसामान्य मतांच्या आधारे केलेले गुणदान (१० पैकी)... ... ...

एकूण गुण (१०० पैकी)... ... ...

परीक्षकाची स्वाक्षरी.

परिशिष्ठ सहावे

१] मुख्य संशोधनांत सहभागी झालेल्या विद्यार्थी-शिक्षकांची यादी.

२] सहभागी विद्यार्थी-शिक्षकांची नांवे इंग्रजी आद्याक्षरां प्रमाणे नांवाची यादी.

३] अध्यापक प्रक्रिया परिणामकारकता मूल्यमापन श्रेणी नुसार उतरत्या क्रमाची यादी.

४] पाठ नियोजनाच्या स्वयंमूल्यमापन श्रेणीची टक्केवारी नुसार उतरत्या क्रमाने यादी.

अ. क्र.	संशोधन कार्यात सहभागी झालेले विद्यार्थी-शिक्षक
१.	श्री. बागूल सतीश प्रभाकर
२.	श्री. भालेराव बाळासाहेब काशीनाथ
३.	श्री. चिंतामण सुरेश रामचंद्र
४.	श्री. दळवी आर. एच्.
५.	श्री. दातीर गणेश तुळशीराम
६.	श्री. गायकवाड पी. डी.
७.	श्री. कसबे बी. डी.
८.	श्री. केसरे राम नामदेव
९.	श्री. केसरे राम महादेव
१०.	श्री. लाड भिकाजी शिवाजी
११.	श्री. लोखंडे एस्. एस्.
१२.	श्री. लोंढे बाबासाहेब ज्ञानेश्वर
१३.	श्री. पानवळ पी. एस्.
१४.	श्री. व्यवहारे आर. ए.
१५.	श्री. यादव एम्. के.

संशोधनाच्या दृष्टीने सोयीचे व्हावे म्हणून संशोधनात सहभागी झालेल्या विद्यार्थी-शिक्षकांना त्यांच्या आडनांवाच्या इंग्रजी आद्याक्षरांप्रमाणे क्रमांक दिले आहेत, त्यांची यादी. हा विद्यार्थी-शिक्षकाचा क्रम सर्व संशोधन-विश्लेषण या ठिकाणी एकच ठेवलेला आहे.

अ. क्र.	विद्यार्थी-शिक्षकाचे नांव
१.	बागूल एस्. पी.
२.	भालेराव बी. के.
३.	चिंतामण एस्. आर.
४.	दळवी आर. एच्.
५.	दातीर जी. टी.
६.	गायकवाड पी. डी.
७.	कसबे बी. डी.
८.	केसरे आर. एन्.
९.	केसरे आर. एम्.
१०.	लाड बी. एस्.
११.	लोखंडे एस्. एस्.
१२.	लोंढे बी. डी.
१३.	पानवळ एस्. पी.
१४.	व्यवहारे आर. ए.
१५.	यादव एम्. के.

अध्यापक प्रक्रिया परिणाम कारकता श्रेणीच्या टक्केवारी नुसार-
उतरत्या क्रमाने विद्यार्थी-शिक्षकाची यादी.

अ. क्र.	विद्यार्थी - शिक्षकाचा क्रम	टक्केवारी
१	१	८६
२	१३	८५
३	४	८०
४	८	७४
५	१०	६९
६	७	६८
७	६	६७
८	१४	६६
९	३	६३.५
१०.	१५	६३
११.	२	५९
१२.	१२	५८
१३.	५	५७.५
१४.	९	५७
१५.	११	५३

पाठ नियोजनाच्या स्वयंमूल्यमापन श्रेणीच्या टक्केवारी नुसार-
उतरत्या क्रमाने विद्यार्थी-शिक्षकांची यादी.

अ. क्र.	विद्यार्थी-शिक्षकाचा क्रम	टक्केवारी
१.	१	९०. ५
२.	४	८९. ५
३.	१०	८८. ०
४.	९	८६. ५
५.	१३	८६. ०
६.	५	८५. ५
७.	१५	८५. ०
८.	७	८१. ५
९.	११	८१. ०
१०.	१४	८०. ५
११.	६	८०. ०
१२.	३	७८. ५
१३.	१२	७३. ५
१४.	८	६८. ०
१५.	२	६४. ०